

SPOLOČENSKÁ HODNOTA KOMUNITNEJ ZÁHRADY V NITRE

SOCIAL VALUE OF THE COMMUNITY GARDEN IN NITRA

Ivana Vačková¹ , Lukáš Varecha¹

¹ Ústav udržateľného regionálneho a miestneho rozvoja, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Trieda Andreja Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská republika

Abstrakt

Cieľom príspevku je využitím rámca spoločenskej návratnosti investície odhadnúť spoločenské prínosy komunitnej záhrady KOZA v Nitre. Príspevok predstavuje čiastkový výsledok SROI analýzy a primárne sa venuje identifikácii a popisu zainteresovaných strán, realizovaných aktivít, výstupov, výsledkov a dopadov na základe zostavenej mapy dopadov a grafického znázornenia reťazca zmien spôsobených aktivitami komunitnej záhrady. Výsledky ukazujú, že komunitná záhrada prináša pre komunitu záhradkárov ale aj ďalšie zainteresované rôznorodé prínosy, plynúce nielen z pestovania plodín ale aj socializácie či vzdelávacích aktivít v oblasti udržateľného poľnohospodárstva. Aplikovanie SROI ukázalo, že investovaním jedného eura vznikla spoločenská hodnota v hodnote 2,15 Eur.

Kľúčové slová: komunitná záhrada, spoločenská hodnota, spoločenská návratnosť investície

Abstract

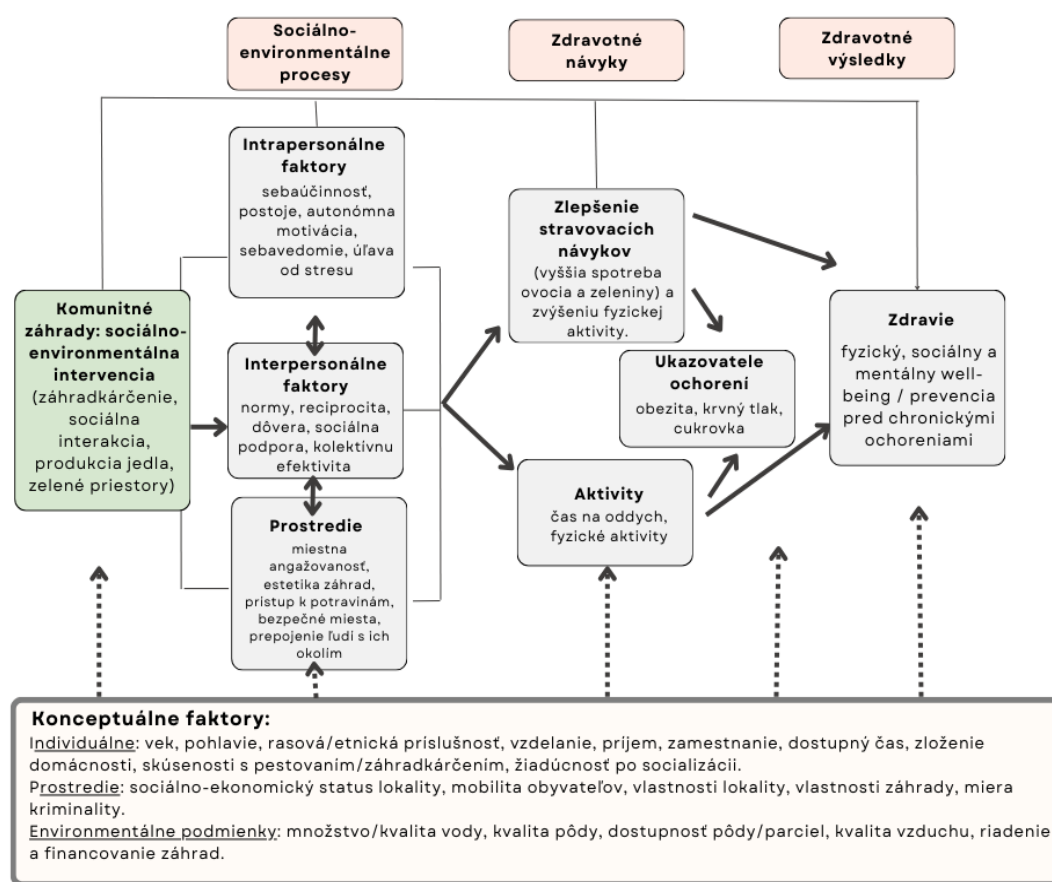
The aim of this paper is to estimate the social benefits of the KOZA community garden in Nitra using a social return on investment framework. The paper presents a partial result of the SROI analysis and primarily focuses on the identification and description of stakeholders, outputs, outcomes and impacts on the basis of a composed impact map and theory of change. The results show that the community garden brings diverse benefits to the stakeholders, stemming not only from the cultivation of crops but also from socialization or educational activities on sustainable agriculture. The application of SROI has shown that investing one Euro creates a social value of 2,15 Euros.

Keywords: community garden, social value, social return on investment

Úvod

Komunity v urbanizovanom priestore v súčasnosti čelia problémom limitovaného prístupu k čerstvým a zdravým potravinám, nedostatku zelených plôch, mestských tepelných ostrovov, či nízkej kvalite ovzdušia či nedostatku biodiverzity. Pri riešení týchto spoločenských problémov môžu pomôcť komunitné záhrady, ktoré v rámci mestského poľnohospodárstva majú pozitívne vplyvať na ľudské zdravie aj na zdravie ekosystému (Schram-Bijkerk *et al.*, 2018). Komunitná záhrada je pozemok, o ktorý sa spoločne stará skupina ľudí žijúcich v mestskej oblasti. Majú tendenciu podporovať

etnocentrický spôsob myslenia, keď sa ľudia s rôznym etnickým, náboženským a kultúrnym zázemím vzájomne ovplyvňujú a vytvárajú spoločnosť (Al-Delaimy, Webb, 2017). Komunitné záhrady svojim potenciálom prinášajú čerstvé potraviny, prírodu do mestských oblastí, spájajú rôznorodé komunity etnicky a vekovo, podporujú zdravú výživu, budujú zručnosti a vedomosti pre každodenný život, vytvárajú priestor pre fyzickú aktivitu a posilňujú komunitu. Plodiny v nich sa vo všeobecnosti pestujú na osobnú spotrebu, ale môžu sa pestovať aj na darovanie alebo predaj (Alaimo *et al.*, 2016).

Obr. 1: Dopady komunitných záhrad na zdravie
Zdroj: Alaimo et al. (2016)

Literatúra spomína rôznorodé prínosy komunitných záhrad. Posilňujú sociálnu kohéziu, fyzické a mentálne zdravie mestských obyvateľov prostredníctvom interakcie a spolupráce (Turunen et al., 2023; Al-Delaimy, Webb, 2017). Štúdie ukazujú, že záhradkárčenie ovplyvňuje zmeny zdravotného správania, ako je strava a fyzická aktivita, ktoré majú vplyv na chronické ochorenia a duševné zdravie (Alaimo et al., 2008). Podľa výskumu Schoen, Caputo a Blythe (2020) komunitná záhrada produkuje potraviny, čím sa znižuje množstvo emisií uhlíka. Prínosmi ďalej sú potenciálne vylepšenia biodiverzity, ako aj príležitosti na zachytávanie zrážok a prekonanie efektu mestského tepelného ostrova. Záhradkári vytváraním a udržiavaním záhrady zlepšujú životné prostredie. Tieto výhody pre jednotlivca sú do určitej miery zachytené v sociálnom prínose „emocionálnej pohody“. Rovnako tiež identifikovali zníženie anonymity a prinavrátenú sebahodnotu. V ich štúdiu tiež uvádzajú, že koncept komunitnej záhrady účinne bojuje s anonymitou vo veľkom meste. Komplexný obraz o dopadoch komunitných záhrad na zdravie dáva teoretický model vypracovaný od Alaimo et al. (2016) (Obr. 1). Vychádza z viacerých teoretických rámcov (najmä sociologických a environmentálnych).

Spoločenská návratnosť investície komunitnej záhrady

Literatúra zaoberajúca sa komunitnými záhradami deklaruje rôznorodú povahu ich prínosov a prínosy pre rôzne zainteresované strany. Vzniká teda potreba tieto mnohostranné prínosy primerane zhodnotiť. Tlak verejnosti v súvislosti s maximalizáciou hodnoty za peniaze pri financovaní verejných projektov a zlyhanie tradičných finančných ukazovateľov na meranie ich dopadov viedli k vytvoreniu rámca Sociálnej návratnosti investície (SROI). Považuje sa za „holistický prístup“ alebo lokalizovanú analýzu prínosov a nákladov. Tento rámec je navrhnutý tak aby bol schopný posúdiť nielen finančné, ale aj širšie sociálno-ekonomické vplyvy intervencie. Do tohto procesu poskytujú informácie zainteresované strany intervencie a jeho výsledkom je finančný ukazovateľ pomeru spoločenských prínosov a nákladov (Nielsen et al. 2021). Tento ukazovateľ meria účinnosť intervencie vydelením peňažne vyjadrených sociálnych dopadov sumou vynaložených investícií. V tejto súvislosti sa rámec prezentuje aj ako komunikačný nástroj, pretože tento výsledok môže pomôcť pri rozhodovaní zainteresovaných strán, uľahčiť prijatie intervencie a jej realizáciu zo strany spoločnosti a poskytnúť legitimitu pre vykonané intervencie (Nielsen et al., 2021; Maier et al., 2015).

Obr. 2: Postup metodického rámca SROI

Zdroj: Social Value UK, 2024; upravené

Tieto zásady sú základom pre šesťkrokový proces uplatňovania SROI (Obr. 2). Prvá fáza zahŕňa identifikáciu cieľov a zainteresovaných strán, teda tých, ktorých sa projekt alebo iniciatíva dotkne. Druhý krok zahŕňa podrobné pochopenie očakávanej zmeny - identifikáciu vstupov projektu, výstupov (hmotné produkty alebo služby) a výsledkov (sociálne, environmentálne alebo ekonomické zmeny). Tretí krok zahŕňa identifikáciu ukazovateľov, ktoré pomáhajú kvantifikovať dosiahnuté výsledky. V rámci štvrtého kroku je potrebné posúdiť sociálno-ekonomické vplyvy pomocou rôznych metód oceňovania. V piatom kroku postupu SROI sa vykonáva prepočet prínosov na finančné hodnoty, aby boli ľahšie porovnateľné, a to uplatnením princípov "Attribution", "Deadweight" a "Drop-off". Šiestym krokom je samotný výpočet SROI, teda po prepočte prínosov na finančné hodnoty sa vypočíta pomer medzi celkovými nákladmi a dosiahnutými sociálnymi prínosmi a výsledkom je pomer SROI. Odporúča sa vykonať analýzu citlivosti, aby sa zistilo, ako sa mení pomer SROI v závislosti od rôznych premenných alebo predpokladov. Posledný krok zahŕňa oznámenie výsledkov zainteresovaným stranám a odporúčanie na implementáciu (Maldonado a Corbey, 2016; Social Value UK, 2024).

Bolo realizovaných viacero analýz SROI v kontexte komunitných záhrad. Martin *et al.* (2022) ich výskumom SROI mestskej potravinovej banky za sezónu 2018 v The Garden Patch v Kanade identifikovali prínosy v podobe dopestovaných potravín, záhradníckych zručností, fyzického a psychického zdravia a vzdelávacích skúseností (výsledný pomer SROI bol 1,61\$ k jednému investovanému doláru). Taktiež výskum Schoen, Caputo a Blythe (2020) ukázal, že aj malá komunitná záhrada v Londýne dokáže vytvárať spoločenské prínosy (prínosy 2,96 £ na jednu investovanú libru).

Cieľ a metodika

Cieľom príspevku je využitím rámca spoločenskej návratnosti investície odhadnúť spoločenské prínosy komunitnej záhrady KOZA v Nitre. Príspevok predstavuje čiastkový výsledok SROI analýzy a primárne sa venuje identifikácii a popisu zainteresovaných strán, realizovaných aktivít, výstupov, výsledkov a dopadov na základe zostavenej mapy dopadov a grafického znázornenia teórie zmeny (reťazca zmien spôsobených aktivitami komunitnej záhrady). Na základe stanovených cieľov formulujeme nasledovné výskumné otázky:

- Aké zainteresované strany sú ovplyvnené alebo ovplyvňujú aktivity komunitnej záhrady?
- Aké spoločenské prínosy má komunitná záhrada pre jednotlivé zainteresované strany?

Pre dosiahnutie cieľov využívame metódu a postup rámca Spoločenskej návratnosti investície. Rozlišujeme dva typy SROI, a to prognózu do budúcnosti (prediktívna) alebo hodnotenie minulosti (evaluačná), teda hodnotenie reálne uskutočnených výstupov s určitým časovým odstupom. V našom prípade realizujeme evaluačnú analýzu za už zrealizované aktivity.

Kľúčovým krokom v úvode rámca SROI je vymedzenie časového rámca analýzy ale aj vymedzenie hraníc z hľadiska priestoru. Hodnotené aktivity komunitnej záhrady sú priestorovo prepojené s komunitnou záhradou KOZA v Nitre. Komunitná záhrada je súčasťou nezávislého kultúrno-komunitného centra Hidepark v Nitre, jeho spoločenské prínosy však nie sú zahrnuté do analýzy, analyzované sú len aktivity priamo spojené s komunitnou záhradou. Z časového hľadiska analýza pokrýva roky 2022, 2023 a rok 2024 do júla (vrátane). V rámci finančných vstupov boli zahrnuté všetky vstupy vynaložené relevantnými zainteresovanými stranami. Analýza teda zahŕňa všetky vstupy, ktoré viedli k dnešnému fungovaniu komunitnej záhrady. V prípade spoločenských prínosov sú do analýzy zahrnuté len roky 2023 a časť roku 2024. Táto hranica bola stanovená preto, lebo v roku 2022 neboli v priestore implementované ešte všetky riešenia tak ako tomu je v súčasnosti. Aktivity a riešenia realizované v riešenom období v komunitnej záhrade boli financované prostredníctvom projektu Inkluzívne zdravie a pohoda v malých a stredných mestách (IN-HABIT) v rámci programu Horizont 2020.

Základom analýzy bol iniciálny zoznam zainteresovaných strán, ktorý bol v rámci ďalšieho postupu bližšie špecifikovaný. Zoznam zainteresovaných strán bol pretavený do mapy dopadov, ktorá bola naplnená ďalšími údajmi. Obsahuje vstupy zainteresovaných strán, výstupy (realizované aktivity, pestovanie plodín, spolupráca a pomoc) a potenciálne spoločenské dopady pre jednotlivé zainteresované strany. Na základe iniciálneho draftu mapy dopadov sme zvolili metódy zberu údajov a súčasne metódy kvantifikácie spoločenských dopadov komunitnej záhrady. Ako metódy zberu údajov sme využili rozhovor so zástupcami o.z. Cuketa, focusovú skupinu s tromi dobrovoľníkmi a dotazníkový prieskum pre záhradkárov. Dotazníkový prieskum

bol realizovaný online formou od v časovom období 4. 3. 2024 do 10. 4. 2024 a získali sme odpovede od 16 záhradkárov z celkovo 63, čo predstavuje 25,4% návratnosť. Na základe týchto zdrojov bola zostavená mapa dopadov realizovaných aktivít, výstupov, výsledkov a dopadov a graficky znázornená teória zmeny.

Výsledky

Komunitná záhrada KOZA je súčasťou Hideparku v Nitre a zastrešuje ju OZ Cuketa, ktoré sa snaží cez rôzne grantové programy skvalitniť priestor a chod záhrad a obohatiť ho o rozličné komunitné, tvorivé a vzdelávacie aktivity. Komunitná záhrada KOZA je miesto, kde sa stretávajú ľudia rôznych vekových kategórií, kultúrnych a sociálnych pozadií, aby spoločne vytvárali priestor na relaxáciu a spoločenskú interakciu. Angažujú sa v nej buď ako dobrovoľníci, alebo ako záhradkári. Na začiatku sezóny, v marci, sa potenciálni záujemci o políčko informujú o možnosti prenájmu, zaplatia symbolický poplatok 5 € mesačne a môžu začať s obhospodávaním prenajatého políčka. Políčka nie sú rovnakej veľkosti, pretože tak ako samotný koncept komunitnej záhrady podporuje rozmanitosť a inakosť u ľudí, a spája ich v komunitu, tak aj políčka si prenajímatelia prispôbujú svojim potrebám a predstavám. Záhrada prepája zdravé pestovanie plodín so sociálnou interakciou a vzdelávaním. Záhrada KOZA je verejnosti prístupná a súčasťou záhrady sú aj ďalšie priestory (jazierko, altánok, spoločné zóny).

V komunitnej záhrade KOZA pre záhradkárov, ale aj širokú verejnosť organizujú vzdelávacie workshopy a besedy zamerané na tému permakultúry, mestského poľnohospodárstva a udržateľnosti v oblasti záhradkárenia počas celej sezóny, január – október. Rovnako tak medzi aktivity patria podujatia KozaTrh a KozaFest. Primárnou myšlienkou podujatia KozaFest je informovať ľudí, aký vplyv má udržateľný spôsob života. Event má širší zámer a jeho obsahom sú okrem jedla a hudby aj workshopy a prednášky na tému udržateľnosti, permakultúry a mestského poľnohospodárstva, čím sa medzi verejnosť šíri myšlienka jedného z cieľov komunitnej záhrady. KozaTrh zase vznikol na základe dopytu po potravinách od ľudí, ktorí chcú lokálne, organické a zdravé plodiny, ku ktorým je zložitejšie sa dostať, a zároveň chcú vedieť od koho to, čo kupujú, reálne pochádza.

Prvým krokom analýzy bola identifikácia zainteresovaných strán. Bolo identifikovaných šesť zainteresovaných strán, vrátane cieľových skupín aktivít komunitnej záhrady, ale aj ich realizátorov a financovateľov:

Prvou zainteresovanou stranou sú užívatelia komunitnej záhrady, ktorí predstavujú primárnu cieľovú skupinu jej aktivít. Ide o ľudí, ktorí si prenajímajú pozemky v komunitnej záhrade. V rokoch 2023 a 2024 kapacita komunitnej záhrady

umožnila obrábať políčka 63 záhradkárom. Celú komunitu tvorí zhruba 110 ľudí. Používatelia komunitnej záhrady sa mohli zúčastniť aj na workshopoch o komunitnej záhrade. Dobrovoľníci pomáhali zlepšovať vizuálnu podobu záhrady a priestorov pre ostatných členov komunity a pomáhali pri organizovaní aktivít. Dobrovoľnícke aktivity prebiehali väčšinou formou „KOZA brigád“. V rokoch 2023 a 2024 sa na týchto aktivitách zúčastnilo 8 až 26 dobrovoľníkov. Členovia neziskovej organizácie Cuketa predstavujú realizátorov aktivít záhrady. Sú zodpovední za organizáciu aktivít (workshopy, spoločné projektovanie) v komunitnej záhrade a jej celkovú prevádzku. Túto organizáciu tvorí 5 členov, pričom jej vedúca zástupkyňa je najviac zapojená do aktivít záhrady. Centrum nezávislej kultúry Hidepark bolo spoluorganizátorom aktivít, poskytlo materiálne zdroje a vybavenie na realizáciu aktivít. Organizovalo aj prácu dobrovoľníkov. Lektori odborne zabezpečili obsah workshopov o komunitnej záhrade, ktoré boli zamerané na zvýšenie zručností v oblasti udržateľného poľnohospodárstva. Projektový tím IN-HABIT SPU bol spoluorganizátorom aktivít, poskytol zdroje, vybavenie a infraštruktúru na realizáciu aktivít.

Prehľad zainteresovaných strán a vstupov je uvedený na mape dopadov (časť 1) (Tab. I). Členovia neziskovej organizácie CUKETA museli investovať najmä svoj čas, ktorý zahŕňa obetovanú energiu vloženú do nápadov, riešení a pomoci záhradkárom. Okrem toho vynaložili finančné vstupy určené na prenájom pozemku komunitnej záhrady, nákup náradia a ďalšie výdavky spojené s jej prevádzkou. Záhradkári vložili peňažné vstupy vo forme prenájmu políčka za 5 €/mesiac (sezóna trvá od marca do novembra; $5 \times 9 = 45$ €/sezóna). V prípade časových vstupov išlo najmä o investíciu času do prípravy pôdy, zavlažovania, kultivácie rastlín, kyprenia pôdy, presádzania rastlín a ďalších fyzických činností na údržbu a rozvoj záhrady ako celku. Ďalšie časové náklady zahŕňali zdieľanie svojich vedomostí a skúseností s ostatnými členmi komunitnej záhrady a aktívnu účasť na organizovaných aktivitách. Ďalšou zainteresovanou stranou sú dobrovoľníci, ktorí do komunitnej záhrady vložili najmä svoj čas. V prípade centra Hidepark to boli finančné vstupy vrátane obstarania materiálov na workshopy a honoráre pre lektorov. Významné boli aj časové vstupy, keďže sa podieľajú na organizovaní workshopov a iných aktivít pre komunitnú záhradu. Lektori workshopov vynaložili svoj čas, vedomosti na pomoc a budovanie zručností používateľov komunitnej záhrady na workshopoch. Náklady projektového tímu IN-HABIT boli najmä finančné a týkali sa nákupu materiálu pre workshopy a kúpy použitého kancelárskeho kontajnera, ktorý sa využil ako altánok. Celkové finančné vstupy predstavovali 8 685,25 Eur.

Tab. I: Mapa dopadov (časť 1)

Zainteresované strany		Vstupy: Čo investovali		Výstupy
Názov	Početnosť	Popis	Hodnota	Zhrnutie aktivít
Používatelia komunitnej záhrady	63 záhradkárov / 110 členov komunity	Prenájom políčka, čas, nápady	5 €/mesiac (počas sezóny)	Pestovanie plodín na prenajatom políčku, účasť na workshopoch, účasť na 11 workshopoch KOZA v komunitnej záhrade zameraných na permakultúru a revitalizáciu objektov a priestoru v komunitnej záhrade.
Dobrovoľníci	26	Čas	1 211,52 € (oportunitné náklady času)	Pomoc pri revitalizácii komunitnej záhrady, údržba záhrady, pomoc pri organizovaní podujatí. 10 KOZA brigád zameraných na revitalizáciu a údržbu komunitnej záhrady
Cuketa n. o.	1 organizácia	Čas, znalosti, poskytnutie materiálu a vybavenia	2 061 € 8 894,52 € (oportunitné náklady času členov)	Zabezpečenie fungovania komunitnej záhrady a jej aktivít, pomoc záhradníkom, organizovanie workshopov, manažment dobrovoľníkov.
Centrum nezávislej kultúry Hidepark	1 organizácia	Čas, znalosti, poskytnutie materiálu a vybavenia, prenájom pozemku	629 €	Pomoc s organizáciou seminárov, manažmentom dobrovoľníkov
Lektori workshopov	3	Čas, nápady, znalosti	-	Prednášanie na 11 workshopoch
Projektový tím IN-HABIT	4	Čas, nápady, znalosti, obstaranie materiálu, vybavenia, infraštruktúry	5 995,25 €	Obstarávanie materiálu, vybavenia, infraštruktúry, pomoc pri organizovaní workshopov

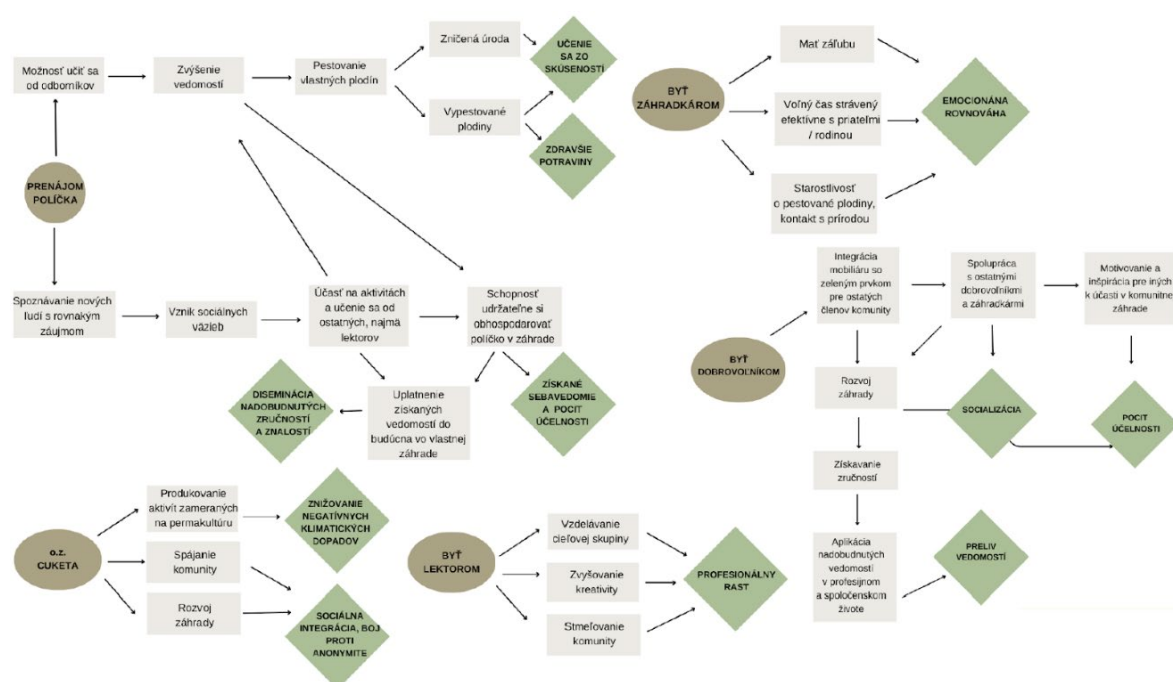
Zdroj: vlastné spracovanie

Zainteresovaným stranám vznikli pri zapojení sa do činností v komunitnej záhrade oportunitné náklady času. Napríklad dobrovoľnícka práca sa často oceňuje na základe priemernej hodinovej mzdy pre daný druh vykonávanej práce. Podľa konvencie sa však nezohľadňujú oportunitné náklady času beneficentov (Nicholls *et al.*, 2012). Štandardne sa však v prípadových štúdiách vo všeobecnosti nezahŕňajú do analýzy (Edwards a Lawrence, 2021).

V našom prípade boli oportunitné náklady času zohľadnené v prípade zástupcov neziskových organizácií a dobrovoľníkov. Vzhľadom na hypotetickú povahu týchto vstupov sa uvažovala polovica hodinovej mzdy ekvivalentnej pracovnej pozície. Čas, ktorý členovia neziskovej organizácie CUKETA investovali do fungovania komunitnej záhrady, bol identifikovaný prostredníctvom rozhovoru so zástupkyňou CUKETA. Venovala sa aktivitám v komunitnej záhrade v priemere 55 hodín mesačne počas sezóny a 8 hodín mesačne mimo sezóny. U ostatných členov to bolo počas sezóny v priemere 14 hodín mesačne. O práci členov združenia sme uvažovali ako o pozícii projektového manažéra. Na základe priemernej hodinovej mzdy podľa verejného slovenského pracovného

portálu bola takáto pozícia ohodnotená 11,16 Eur na hodinu. Náklady obetovanej príležitosti za celé posudzované obdobie teda pre nich predstavovali 8 894,52 Eur. Podobný prístup sa uplatnil aj v prípade dobrovoľníkov, kde sa uvažovalo o pozícii záhradníka (hodinová mzda 6,31 Eur). Výsledné časové náklady pre nich predstavovali 1 211,52 Eur. V prípade lektorov sa neuvažovalo o oportunitných nákladoch času, keďže za realizáciu workshopov boli finančne odmeňovaní.

Na Obr. 3 môžeme vidieť proces zmeny (refazec zmien) aktivít komunitnej záhrady pre zainteresované strany. Prenájom políčka má záhradkár možnosť učiť sa od odborníkov. Tým sa mu zvyšujú vedomosti o udržateľnom poľnohospodárstve, permakultúre a celkovo nadobúda environmentálne vedomosti, ktoré môže aplikovať v každodennom živote. Získané teoretické poznatky prenáša do praxe pestovaním vlastných plodín. Počas sezóny sa môže stať, že vplyvom počasia (obdobie sucha alebo dažďov) alebo napadnutím škodcov záhradkár príde o úrodu. Touto cestou sa učí zo skúseností. Pri vypestovaných plodinách sa rovnako učí zo skúseností, ale získava aj ďalší benefit – zdravšie potraviny. Druhým

Obr. 3: Reťazec zmien spôsobených aktivitami komunitnej záhrady
Zdroj: vlastné spracovanie

aspektom pri prenájme políčka je socializácia, teda nadväzovanie nových vzťahov. Tým, že sa spolu s ostatnými zúčastňuje workshopov, ktoré ponúka komunitná záhrada KOZA, sa opäť obohacuje o vedomosti. Na základe získaných vedomostí a novovytvorených vzťahov je schopný si udržateľne obhospodarovvať políčko, čo vedie k fyzickej aktivite, pocitu účelnosti a získanému sebavedomiu. Byť záhradkárom v komunitnej záhrade KOZA nesie benefity v podobe záľuby a kvalitne stráveného voľného času (trávenie času s ľuďmi, ktorí sú mu blízky = spokojnosť), čo sa spája do jedného benefitu – emocionálna rovnováha a wellbeing. Jeden z respondentov dotazníka priznal, že prechádza pravidelnými cyklami úzkosti a burnout-ouv. Vtedy mu doslova pomáha ísť do komunitnej záhrady KOZA a tráviť tam čas, pretože kontakt s prírodou a celkové estetické vnemy v ňom vyvolávajú terapeutický účinok. Rovnako tak druhý respondent priznal, že mu diagnostikovali rakovinu, a pre jeho mentálnu pohodu je priam nutné mať sociálny kontakt v spojení s kontaktom prírody, a udržiavať sa drobnou fyzickou prácou, pretože je to pre neho zdroj zvládania jeho ochorenia.

Dobrovoľníci svojou činnosťou zabezpečujú rozvoj a estetiku záhrady, čím prispievajú k osobnej zručnosti pracovať v tíme, kde je ako dopad socializácia. Ich práca je inšpiráciou pre iných ľudí, aby sa zapojili do dobrovoľníctva, alebo záhradkárenia, čo pre dobrovoľníkov znamená spoločenský prínos v podobe pocitu účelnosti. Získavanie zručností a ich aplikácia v profesionálnom a spoločenskom živote má dopad pre spoločnosť ako celok – diseminácia vedomostí. Pre o.z. Cuketa

sú dopadmi znižovanie negatívnych klimatických dopadov prostredníctvom realizovania aktivít o udržateľnom poľnohospodárstve. Tým spájajú aj komunitu a rozvíjajú záhradu, čo má vo výsledku následok sociálnej integrácie a boj proti anonymite. Lektori šírením svojej myšlienky vzdelávajú cieľovú skupinu, čím vytvárajú zlepšujú zručnosti cieľovej skupiny. Svojou prácou zvyšujú kreativitu účastníkov a komunitná záhrada zase poskytuje kreatívne vyžitie lektorom. To všetko stmeluje komunitu a lektori pociťujú dopad najmä v raste svojich profesionálnych zručností. Prínosy pre jednotlivé zainteresované strany sú uvedené v Tab. II.

Ďalšie kroky analýzy predstavovali finančné ocenenie identifikovaných prínosov pre zainteresované strany, ich úpravu a výpočet pomeru prínosov a nákladov SROI. Prítomnosť platobného mechanizmu pre komunitné záhrady (prenájom políčka) a s tým spojená možnosť vytvoriť hypotetický scenár s nízkou kognitívnou záťažou pre zainteresované strany vytvorili vhodné podmienky na použitie kontingenčného oceňovania na účely kvantifikácie sociálnych prínosov užívateľov komunitnej záhrady. V rámci dotazníkového prieskumu pre záhradkárov bola predstavená hypotetická situácia, v ktorej si respondenti mali predstaviť situáciu, že komunitná záhrada KOZA neexistuje, ale bola im predstavená iná, nová komunitná záhrada v Nitre, ktorá mala čo najvernejšie odrážať komunitnú záhradu KOZA a aktivity realizované počas sezóny 2023. Respondentom bolo vysvetlené, že s prevádzkou komunitnej záhrady budú spojené určité náklady. Potom boli požiadaní, aby uviedli maximálnu sumu

Tab. II: Tab. 2: Mapa dopadov (časť 2)

Zainteresované strany	Čo sa zmenilo?
Používatelia komunitnej záhrady	Zlepšenie spokojnosti so životom, zlepšenie celkovej psychickej pohody Zvýšená spokojnosť s úrovňou zapojenia do komunitného života, Zlepšené zapojenie do miestnych komunitných aktivít, zvýšený čas strávený v spoločenských a rekreačných verejných priestoroch Pestovanie vlastných potravín, prístup k čerstvým a zdravým potravinám Učenie sa a získavanie zručností Účast na spoluvytváraní priestoru komunitnej záhrady Podpora miestnej biodiverzity a znižovanie uhlíkovej stopy spojennej s výrobou a prepravou potravín.
Dobrovoľníci	Pocit spolupatričnosti, budovanie vzťahov medzi členmi komunity, zlepšenie fyzického a duševného zdravia, získavanie nových zručností
Cuketa n. o.	Podpora prístupu k čerstvým a zdravým potravinám, budovanie povedomia o udržateľnom poľnohospodárstve, budovanie komunity, podpora biodiverzity v meste.
Centrum nezávislej kultúry Hidepark	Nezahrnutí do ďalšej analýzy.
Lektori workshopov	Nezahrnutí do ďalšej analýzy.
Projektový tím IN-HABIT	Nezahrnutí do ďalšej analýzy.

Zdroj: vlastné spracovanie

v eurách, ktorú by boli ochotní mesačne zaplatiť za prenájom políčka v opísanej komunitnej záhrade. Na základe odpovedí na túto otázku bola vypočítaná priemerná mesačná ochota platiť 22,38 Eur pre jedného záhradkára. V dotazníkovom prieskume respondenti uvádzali, do akej miery pocitovali vybrané prínosy komunitnej záhrady počas sezóny 2023. Na základe relatívnej váhy priemerných hodnotení týchto vnímaných prínosov bolo možné segmentovať výslednú celkovú ochotu platiť.

V prípade dobrovoľníkov a členov neziskovej organizácie CUKETA sme sa vzhľadom na malý počet osôb v rámci týchto skupín zainteresovaných strán sme sa rozhodli pre Scholtenovu hodnotovú hru (Scholten, 2019) vo forme fokusovej skupiny

a osobného rozhovoru. Zúčastnení mali identifikovať niekoľko trhových statkov, ktoré pre nich majú hodnotu a radi by nimi boli obdarovaní. Z týchto statkov mali zostaviť stupnicu podľa pripisovanej hodnoty. Následne si mali predstaviť prínosy komunitnej záhrady a umiestniť ich medzi trhové statky na stupnici. Hodnota komunitnej záhrady potom bola stanovená ako priemer hodnoty trhových statkov, medzi ktorými sa na stupnici nachádzala.

V prípade nadväzovania kontaktov s ostatnými záhradkármi, posilňovania súdržnosti komunity a vzdelávania a získavania zručností sme uvažovali aj o pokračovaní týchto prínosov do budúcnosti a vytváraní dodatočnej spoločenskej hodnoty v nasledujúcich piatich rokoch, ktorá má prameniť

Tab. III: Výpočet spoločenských dopadov

Položka	Hodnota	Mŕtva váha	Attribution	Drop-off	Dopad
Ochota platiť používateľov komunitnej záhrady	19 739,16	5%	14,06%	-	16 115,64
Diskontovaná ochota platiť používateľov komunitnej záhrady (rok 1)	3 034,44	5%	14,06%	25%	2 477,41
Diskontovaná ochota platiť používateľov komunitnej záhrady (rok 2)	2 198,87	5%	14,06%	25%	1 795,22
Diskontovaná ochota platiť používateľov komunitnej záhrady (rok 3)	1 593,38	5%	14,06%	25%	1 300,89
Diskontovaná ochota platiť používateľov komunitnej záhrady (rok 4)	1 154,62	5%	14,06%	25%	942,67
Diskontovaná ochota platiť používateľov komunitnej záhrady (rok 5)	836,68	5%	14,06%	25%	683,09
Hodnotová hra dobrovoľníci	1 441,47	5%	14,06%	-	1 176,86
Hodnotová hra Cuketa n. o.	20 377,78	5%	14,06%	-	16 637,03
Celková spoločenská hodnota	50 376,41	-	-	-	41 128,81

Zdroj: vlastné spracovanie

najmä zo sociálnych väzieb a dôvery vytvorenej medzi členmi komunity a v druhom prípade z nadobudnutých zručností v oblasti udržateľného poľnohospodárstva. Kvantifikovanú spoločenskú hodnotu bolo potrebné upraviť pretože rámec SROI predpokladá, že určitá hodnota by bola vyprodukovaná aj bez komunitnej záhrady (mŕtva váha), dopady môžu byť čiastočne pripísané aj iným vplyvom (napr. socializácia či pestovanie plodín inde) (attribution), či postupné znižovanie generovanej hodnoty v budúcnosti (drop-off). Tieto hodnoty boli stanovené na základe konzultácie so zainteresovanými skupinami. Pre zohľadnenie

rizika a neistoty v budúcnosti bola využitá pre SROI konvenčne používaná 3,5% diskontná miera. Výpočty sú zosumarizované v Tab. III.

Po kvantifikácii dopadov sme pristúpili k výpočtu pomeru prínosov a nákladov SROI, teda pomeru celkových monetizovaných spoločenských prínosov k celkovým nákladom. Ak zahrnieme všetky finančné náklady a oportunitné náklady času, pomer prínosov a nákladov sa rovná 2,15. To znamená, že za každé investované euro priniesli aktivity komunitnej záhrady spoločenskú hodnotu 2,15 Eur. Výsledky teda ukazujú, že aktivity komunitnej záhrady vytvárajú čistý spoločenský prínos.

Záver

Komunitné záhrady predstavujú výnimočné aktíva pre miestne komunity a prinášajú im mnohostranné prínosy. Cieľom príspevku bolo využitím rámca spoločenskej návratnosti investície odhadnúť spoločenské prínosy komunitnej záhrady KOZA v Nitre. Zaoberali sme sa primárne identifikáciou a popisom zainteresovaných strán, realizovaných aktivít, výstupov, výsledkov a dopadov na základe zostavenej mapy dopadov a grafického znázornenia teórie zmeny. Komunitná záhrada KOZA v Nitre okrem dopestovania si vlastných plodín, čo je primárnou aktivitou a dopadom, ďalej pomáha budovať sociálny kapitál, podporuje vzdelávanie záhradkárov a miestnych obyvateľov o udržateľných poľnohospodárskych praktikách a životnom prostredí pomocou workshopov. Komunitná záhrada vytvára komunitu, ktorá podporuje solidaritu a spoluprácu a prispieva k jej celkovému blahobytu a udržateľnosti. Ako zelený priestor v meste Nitra poskytuje príležitosť na rekreačnú aktivitu a podporuje biodiverzitu. Výsledky poukazujú na to, že spoločenské prínosy komunitnej záhrady sú väčšie ako investície do jej fungovania, keďže podľa výsledného pomeru prínosov a nákladov SROI, každé investované euro spoločenskú hodnotu vo výške 2,15 Eur.

Podakovanie

Príspevok bol publikovaný s podporou projektu Grantovej agentúry SPU v Nitre (GA SPU) č. 21-GA-SPU-2024 a s podporou Plánu obnovy a odolnosti SR – projekt č. 09I03-03-V05-00018 – Early stage granty na SPU v Nitre.

Literatura

- ALAIMO, Katherine, PACKNETT, Elizabeth, MILES, Richard A., KRUGER, Daniel J. 2008. Fruit and Vegetable Intake among Urban Community Gardeners. *Journal of Nutrition Education and Behavior*. 40(2), 94–101. <https://doi.org/10.1016/j.jneb.2006.12.003>
- ALAIMO, Katherine, BEAVERS, Alyssa W., CRAWFORD, Caroline, SNYDER, Elizabeth H., LITT, Jill S. 2016. Amplifying Health Through Community Gardens: A Framework for Advancing Multicomponent, Behaviorally Based Neighborhood Interventions. *Current Environmental Health Reports*. 3(3), 302–312. <https://doi.org/10.1007/s40572-016-0105-0>
- AL-DELAIFY, Wael K a WEBB, Mark. 2017. Community Gardens as Environmental Health Interventions: Benefits Versus Potential. *Current Environmental Health Reports*. 4(2), 252–265. <https://doi.org/10.1007/s40572-017-0133-4>
- EDWARDS, R. T., LAWRENCE, C. L. 2021. 'What You See is All There is': The Importance of Heuristics in Cost-Benefit Analysis (CBA) and Social Return on Investment (SROI) in the Evaluation of Public Health Interventions. *Applied Health Economics and Health Policy*. 19(5), 653–664. <https://doi.org/10.1007/s40258-021-00653-5>
- MAIER, F., SCHÖBER, C., SIMSA, R., MILLNER, R. 2015. SROI as a Method for Evaluation Research: Understanding Merits and Limitations. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 26(5), 1805–1830. <https://doi.org/10.1007/s11266-014-9490-x>
- MALDONADO, M., CORBEY, M. 2016. Social Return on Investment (SROI): A review of the technique. *Maandblad Voor Accountancy En Bedrijfseconomie*. 90(3), 79–86. <https://doi.org/10.5117/mab.90.31266>
- MARTIN, Wanda, PHAM, Anh, WAGNER, Lindsey, WERNER, Adrian. 2022. Social value of a Canadian urban food bank garden. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*. 11(4), 197–222. <https://doi.org/10.5304/jafscd.2022.114.013>

- NIELSEN, J. G., LUEG, R., VAN LIEMPD, D. 2021. Challenges and boundaries in implementing social return on investment: An inquiry into its situational appropriateness. *Nonprofit Management and Leadership*. 31(3), 413–435. <https://doi.org/10.1002/nml.21439>
- NICHOLLS, J., LAWLOR, E., NEITZERT E., GOODSPEED, T. 2012. *A guide to Social Return on Investment*. SROI Network. [Accessed: 2024-07-18] <https://www.socialvaluelab.org.uk/wp-content/uploads/2016/09/SROI-a-guide-to-social-return-on-investment.pdf>
- SCHOEN, Victoria, CAPUTO, Silvio, BLYTHE, Chris. 2020. Valuing Physical and Social Output: A Rapid Assessment of a London Community Garden. *Sustainability*. 12(13), 5452. <https://doi.org/10.3390/su12135452>
- SCHOLTEN, Peter. 2019. *ValueGame*. Social Value UK. [Accessed: 2024-09-12] <https://socialvalueuk.org/wp-content/uploads/2019/03/ValueGame-Document-FINAL.pdf>
- SCHRAM-BIJKERK, Dienneke, OTTE, Piet, DIRVEN, Liesbet, BREURE, Anton M. 2018. Indicators to support healthy urban gardening in urban management. *Science of The Total Environment*. 621(4), 863–871. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2017.11.160>
- SOCIAL VALUE UK. 2024. The Principles of Social Value. *Institute for Social Value*. [Accessed: 2024-08-17] <https://socialvalueuk.org/principles-of-social-value>
- TURUNEN, Anu, W., HALONEN, Jaana, KORPELA, Kalevi, OJALA, Ann, PASAREN, Tytti *et al.* 2023. Cross-sectional associations of different types of nature exposure with psychotropic, antihypertensive and asthma medication. *Occupational & Environmental Medicine*. 80(2), 111–118. <https://doi.org/10.1136/oemed-2022-108491>

Kontaktní adresa autora

Ing. Ivana Vačková: xvackova@uniag.sk, <https://orcid.org/0009-0001-2630-7049>

Ing. Lukáš Varecha, PhD.: xvarecha@uniag.sk, <https://orcid.org/0000-0001-5343-170X>